

برنامه والد - کودک فرانک

نسخه ایرانی برنامه مامان غازه برای کودکان کم شنوا

دکتر گیتا مولی / روان‌شناس کودکان استثنایی / استادیار مرکز تحقیقات توان‌بخشی اعصاب اطفال / دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی

چکیده:

زمینه: برنامه والد- کودک فرانک (مامان غازه) با استفاده از گفتارنشانه دار فارسی است. این برنامه عمدتاً برای والدین کودکان کم شنوای زیر سه سال به کار می‌رود و بر اساس اصول شفاهی پایه ریزی شده است. اما برای کودکان سال‌های اول دبستان و همچنین کودکان شنوا و یا کودکان دارای معلولیت‌های دیگر نیز قابل استفاده و بسیار اثربخش است. برنامه والد- کودک مامان غازه تجربه‌ای گروهی برای والدین و نوزادان و خردسالان است که تأکید آن بر لذت‌تبی است که با استفاده از شعرها، لالایی‌ها و قصه‌ها به دست می‌آید. والدین در این برنامه مهارت‌ها و اعتماد به نفس لازم را به دست می‌آورند که آنان را قادر می‌سازد الگوهای خانوادگی مثبتی را در دوره بحرانی کودکی فرزندشان ایجاد کنند و تجربیات زبانی و ارتباطی زود هنگام را در محیطی سالم در اختیار آنان قرار دهند. این برنامه را می‌توان به روش‌های گوناگونی برای یک گروه ویژه یا به طور عمومی برای گروه‌های بزرگ‌تر اجرا کرد. برنامه مادر- کودک فرانک (مامان غازه) به صورت جلسات هفتگی برای والدین و کودکانشان تشکیل می‌شود.

نتیجه گیری: برنامه والد- کودک فرانک (مامان غازه) را می‌توان به عنوان یک برنامه مداخله زود هنگام موثر برای نوزادان کم شنوا به کار گرفت که همه جنبه‌های روان‌شناسی، شنوایی شناسی و توان‌بخشی را برای نوزادان تازه شناسایی شده و والدینشان در بردارد.

واژه‌های کلیدی: مداخله زود هنگام، کودکان کم شنوا، برنامه مامان غازه، برنامه والد- کودک فرانک

مقدمه

حمایت از خانواده‌های بی‌بضاعت و آسیب‌پذیر و فرزندان آن‌ها بود. اساس این برنامه ایجاد برنامه‌ای گروهی برای والدین و کودکان در یک محیط شاد و مفرح است که در آن از تاثیر فوق العاده شعرها و لالایی‌های کودکان و داستان‌های جذاب استفاده و به صورت هفتگی اجرا می‌شود.

والدین یا سرپرستان همراه با نوزاد یا خردسال خود در این برنامه شرکت می‌کنند. دو مربی (کارشناس) با همکاری هم شعرها و لالایی‌ها را برای والدین می‌خوانند. والدین یا مراقبان همراه با نوزادان خود یا کودکان نوپایشان شرکت می‌کنند. آموزش برای بزرگسال است و توسط مربی با تجربه صورت می‌گیرد. کودکان در آن، طوری شرکت می‌کنند که متناسب با مرحله رشد و تکاملشان باشد. هیچ اسباب بازی یا وسیله دیگری وجود ندارد. والدین در یک دایره بر روی زمین با فرزندشان می‌نشینند و آواز می‌خوانند و داستان می‌گویند.

برنامه والد- کودک فرانک، برگرفته از چندین برنامه مداخله‌ای موفق بین‌المللی است که اکنون به طور گسترده‌ای در استرالیا، کانادا و برخی کشورهای دیگر اجرا می‌شود. اساس آن، برنامه‌ای با عنوان برنامه والد- کودک مامان غازه (PCMG)¹ است که برای مادران و نوزادان کم- شنوا تدوین شده است. برنامه فرانک از روش کاملاً شفاهی برای بهبود مهارت‌های زبانی کودکان و در عین حال از برنامه‌های شاد برای بهبود وضعیت روان‌شناختی و افزایش دلبستگی مادران استفاده می‌کند.

برنامه والد- کودک مامان غازه که در بسیاری از کشورهای جهان برنامه‌ای شناخته شده است ابتدا در سال ۱۹۸۶ در شهر تورنتو، اونتاریو، در کانادا توسط گروهی متشکل از یک روان‌شناس، یک مددکار اجتماعی و چند کارشناس رشد و تحول کودک و کارشناس قصه‌گویی کودک آغاز شد. هدف اولیه از طراحی این برنامه

1- Parent – Child mother goose (PCMG)

بسیار ساده، بسیار موثر

به منابع درونی و داشتن حس صلاحیت و حمایت در نقششان نیاز دارند. این برنامه آن‌ها را در تجربه‌های گروهی که در آن مهارت‌های فرزندپروری می‌توانند در شرایط حمایتی، رشد کنند، درگیر می‌کند. همچنین فرصت‌هایی را برای ایجاد دوستی فراهم می‌کند.

برنامه والد- کودک مامان غازه با این که اختصاصاً در ابتدا به عنوان برنامه‌ای برای نوزادان و کودکان کم‌شناختار و خانواده‌های آنها طراحی نشده است، اما بسیاری آن را یکی از موثرترین برنامه‌های مداخله‌ای می‌دانند که تعامل والد کودک را بالا می‌برد و به رشد زبانی کودکان ناشنوا به شدت سرعت می‌دهد. طراحی و اجرای برنامه هم بسیار ارزان است و هم آموزش‌های اندکی نیاز دارد و برای اجرای آن وجود تخصص‌های ویژه لازم نیست.

به نظر می‌رسد اصول اولیه برنامه‌های مداخله‌ای زود هنگام خانواده محور و برنامه والد- کودک مامان غازه تا حد بسیار زیادی با همدیگر همپوشی دارند. برخی از باورهای اصلی در همه برنامه‌های خانواده محور عبارتند از:

۱. رشد و سلامت روان نوزادان و خردسالان وابسته به سلامت روان والدین و کل خانواده آن‌هاست.
۲. هنگامی که خانواده به جای رفتار انفعالی، مشارکتی فعال در روند مداخله داشته باشد، بهتر می‌تواند شاهد سیر رشد و پیشرفت نوزاد خود باشد.
۳. از آنجا که افراد خانواده در طول هفته در حال تعامل با نوزاد خود هستند، در صورتی که کاملاً از نیازهای فرزندشان آگاه باشند و در روند طبیعی زندگی روزانه خود فعالیت‌های مثرثمری را بگنجانند، نوزاد از این فعالیت‌ها بسیار لذت می‌برد و برایش جالب خواهد بود و در عین حال پیشرفت بیشتری خواهد کرد.
۴. در صورتی که خانواده‌ها آگاهی لازم را داشته باشند و بتوانند با تشخیص مشکل فرزندشان کنار بیایند، می‌توانند حداکثر کمک را به روند مداخله انجام دهند و کارایی را به حداکثر برسانند (سوالول، ۲۰۱۰).

اصل برنامه براساس افزایش دلبستگی والد- نوزاد است و از همین رو مامان غازه نامیده شده است. در نظریه لورنز زمانی که جوجه غازه از تخم بیرون می‌آیند نخستین حیوانی را که می‌بینند به عنوان مادر می‌پذیرند و میان آنها دلبستگی ایجاد می‌شود (شافر^۱، وود^۲ و ویلوبای^۳، ۲۰۱۲). فعالیت‌های این برنامه بر اساس آگاهی از مراحل رشد و تحول کودک و علاقمندی‌ها و نیازهای اوست. مطالعات انجام شده در تکامل مغز، دلبستگی و اکتساب زبان، بر اهمیت حرکات، تکان تکان دادن کودک، آواز خواندن، تعامل چهره به چهره و استفاده از شعر و تکرار و کلمات و جملات شاد و بازی با نوزادان و کودکان خردسال تاکید می‌کند. لندی^۴ و منا^۵ (۲۰۰۶) گزارش کردند که برنامه مامان غازه از مداخلات موثر زود هنگامی است که برای ارتقای تعاملات مثبت والد- کودک، کمک می‌کند و به طور گسترده برای خانواده‌ها قابل قبول است و هنگامی که به درستی انجام شود هیچ عوارض جانبی منفی در بر ندارد. پدر و مادر در شرایط آسیب پذیر ممکن است توجه و آگاهی کمی به نیازهای فرزندشان داشته باشند (گرهارد^۶، ۲۰۰۶). والدینی که استرس دارند در مقایسه با دیگران ممکن است بسیاری از آهنگ‌ها، داستان‌ها و لحظه‌های دوست داشتنی را با فرزندانشان به اشتراک نگذارند. آن‌ها نه آهنگ‌ها، اشعار و داستان‌ها و نه نحوه استفاده از آن‌ها در والد بودنشان به یاد نمی‌آورند.

از نظر بالبی^۷ (۱۹۹۸) کودکان خانواده‌های مضطرب در معرض مشکلات دلبستگی، تاخیرهای شناختی و زبانی و مهارت‌های اجتماعی و مهارت‌های خودگردانی هستند. والدین و مراقبان به منظور توجه به نیازهای کودکانشان،

- 1- Shaffer
- 2- Wood
- 3- Willoughby
- 4- landy
- 5- Menna
- 6- Gerhardt
- 7- Bowlby

پیشینه:

اولین بار در سال ۲۰۰۳ در استرالیا پیشنهاد نخستین برنامه ها در سال ۲۰۰۴ آغاز شدند.

بیش از ۹۰ درصد از کودکان ناشنوا از والدین شنوا متولد می‌شوند که هیچ تجربه قبلی از ناشنوایی ندارند. این امر در همه کشورهای جهان مصداق دارد. والدینی که به تازگی صاحب فرزند شده‌اند، پس از تشخیص کم‌شنوایی کودکان غالباً احساس تنهایی و شکنندگی و حساسیت بیش از حد می‌کنند. زمانی که پدر و مادر برای غربالگری شنوایی کودک تازه متولد شده اقدام می‌کنند، پس از تشخیص این موضوع با این که آنها به‌طور معمول چیزی را احساس نمی‌کنند اما برای مقابله با آن آماده می‌شوند اگرچه والدین اغلب به سرعت از واکنش‌های اولیه‌شان رد می‌شوند، ولی زندگی جدیدشان نسبت به آن چیزی که آنها انتظار دارند، بسیار متفاوت می‌شود. همچنین برای رفع همه نیازهای نوزاد جدید، باید اطلاعات بسیاری کسب کنند، مناسب‌ترین برنامه مداخله زود هنگام را انتخاب کنند، کار با سمعک را بیاموزند، با دوستان و اقوام در مورد تشخیص کم‌شنوایی صحبت کنند و به همه مفاهیم کم‌شنوایی احاطه یابند.

یوشی ناگا-ایتانو دریافت که غربالگری نوزادان تازه متولد شده همراه با دسترسی سریع به نتایج برنامه‌ها در خانواده‌هایی که با غم و اندوه و استرس سریع تر کنار می‌آیند و دلبستگی خوبی دارند، است (موللی، ۱۳۹۰). فلسفه برنامه والد-کودک مامان غازه با این اهداف بسیار متناسب است، اگرچه جایگزین مشاوره‌های اولیه چهره به چهره برای والدین نیست، اما به والدین می‌آموزد در کنار یکدیگر پس از گذراندن یک هفته پرمشغله بتوانند احساس آرامش کنند و از بودن با فرزندشان لذت ببرند و با دیگر والدین آشنا شوند.

محتوای جلسات برنامه فرانک

جلسه نخست از والدین و فرزندشان اطلاعات اولیه

برنامه مامان غازه ابتدا در کانادا آغاز شد. از اواسط دهه ۱۹۸۰ برنامه والد-کودک مامان غازه والدین را آموزش می‌داد تا لذت حاصل از خواندن شعر، ترانه‌ها و داستان‌ها را با کودکان خردسال خود تقسیم کنند.

کار با یک برنامه آغاز شد و اکنون به تعداد بسیاری رسیده است

برنامه والد-کودک مامان غازه با برنامه‌ای در تورنتوی کانادا^۱ آغاز شد. این برنامه در اصل از سه برنامه اصلی نشأت گرفته بود. از اواسط دهه ۹۰ شاغلین در سازمان‌ها و نهادهای مختلف علاقمند شدند بدانند که برنامه والد-کودک مامان غازه را چگونه می‌توانند در مراکز خود اجرا کنند. بنابراین سیلیا لاتریج^۲ مدیر اجرایی برنامه والد-کودک مامان غازه کارگاه‌های آموزشی برای معلمان را آغاز کرد. بسیاری از مردم برای دریافت آموزش‌ها به تورنتو سفر کردند و عده‌ای دیگر از موسسه PC-MGP تقاضا کردند تا معلمی را برای راه اندازی کارگاه‌های آموزشی جهت آموزش کارمندان مراکزشان بفرستد. امروزه اعضای برنامه والد-کودک مامان غازه در شهرهای مختلف در سراسر کانادا و خارج از آن مانند فرانسه، چین، تایلند، راه اندازی شده است.

برنامه مامان غازه در استرالیا

برنامه مامان غازه پس از کانادا به استرالیا رسید و اکنون چندین مرکز اصلی مجری دارد^۳ و با استقبال فراوانی روبه‌رو شده است. روان‌شناسی به نام تارالی، قدرت برنامه والد-کودک مامان غازه را برای گنجاندن شدن در مدل خانواده محور مداخلات زود هنگام برای خانواده‌های با کودکان کم‌شنوا دیده است. آموزش برای

1-<http://www.nationalpcmgp.ca>

2- Celia Lottridge

۳- کسب اطلاعات بیشتر با مراجعه به این وب سایت: <http://www.knox.vic.gov.au/>

که در آن صورت کودک را با انگشتمان لمس می کنیم، یا شعر "لی لی لی لی لی حوضک".

۴. سپس شعرهای گروهی به والدین معرفی می شود. والدین با مربی برای فرزندان خود شعر می خوانند و با کودک بازی می کنند.

۵. پس از آن شعرهای آهنگ دار خوانده می شود. شعرهای عامیانه و محلی بهترین شعرها هستند. هرچه مادر با شعرها انس بیشتری داشته باشد نتایج بهتری گرفته می شود.

۶. سپس لالایی ها خوانده می شود. به هنگام خواندن لالایی ها بسیاری از کودکان آرامش پیدا می کنند و در دامن مادران به خواب می روند و یا مادر به آنها شیر یا خوراکی می دهد.

۷. هر هفته یک داستان کوتاه هم گفته می شود که برای والدین خواهد بود. (بعد از ظهر، در گروه شیرخواران و خردسالان، قصه هایی گفته می شود که والدین می توانند در منزل همان ها را برای فرزندشان نیز بگویند). این قصه ها معمولاً قصه های قدیمی و آشنایی است که همه والدین با آن آشنا هستند. مادران در این ساعت های آرام با گوش دادن به قصه ها، به فرزندان خود شیر یا خوراکی های میان وعده و کوچکی می دهند.

۸. پس از خواندن داستان همه مادران می ایستند دایره وار حلقه می زنند و همه با هم با فرزندانشان حرکت می کنند. می توان بازی های آشنا را همراه با شعرخوانی اجرا کرد (مثلاً گرگم و گله می برم)

۹. بخشی از جلسات به زمان طرح سوالات اختصاص داده می شود والدین در این زمان هر سوالی در مورد شعرها و یا کارهای مورد علاقه شان داشته باشند، مطرح می کنند. ۱۰. شعرهای مربوط به خداحافظی، باز هم شعرهایی بسیار ساده که به راحتی یاد گرفته می شود.

۱۱. معمولاً از والدین خواسته می شود باز هم زمانی را بمانند و در حال خوردن چای صبح با یکدیگر گپ بزنند.

گرفته می شود، برنامه به طور خلاصه به آنها معرفی می شود و در مورد فلسفه و اصول برنامه و اهدافی که دنبال می کنند برای آن ها توضیح داده می شود پیش از آغاز جلسات، اغلب زمانی را اختصاص به بازی کودکان می دهیم. در این زمان اسباب بازی روی زمین ریخته شده است و کودکان با آن ها بازی می کنند تا والدینی که زودتر از راه رسیده اند بتوانند با کودکان شان بازی کنند سپس اسباب بازی ها جمع می شود

جلسات همواره با شعرهای "خوش آمدگویی و سلام" شروع می شود. در هنگام خواندن این شعرها، والدین تشویق می شوند فرزندانشان را در بغل بگیرند و از روبه رو به آنها نگاه کنند، مگر آن که فرزندشان بزرگ تر باشد و بخواهد به بقیه افراد نگاه کند. همیشه جلسات را با یک شعر خاص آغاز می کنیم. این شعر برای والدین و کودکان به معنای شروع برنامه هاست. برنامه شامل این موارد است:

- شعرها و ترانه ها
- لالایی ها
- داستان ها
- شعرهای ایستاده
- زمان طرح سوالات

۱. شعر؛ همان طور که شعر خوانده می شود مادر در حالی که فرزندش را نگاه می کند او را در آغوش می گیرد. همه شعرها و ترانه ها به این صورت خوانده می شود که ابتدا هر خط را که مربی می خواند والدین هم تکرار می کنند.

۲. پس از آن مربی دور می چرخد و از هر یک از والدین می خواهد که خود و فرزندش را معرفی کند. این کار معمولاً همراه با خواندن شعرهایی صورت می گیرد. مثلاً «سلام سلام».

۳. هر هفته شعرهایی داریم که در آن صورت کودک لمس می شود و شعر اولیه ما «چشم چشم، دو ابرو» است

فضای موجود در برنامه:

والدین در حالی که ترانه هایی را دائماً برای فرزندان خردسال خود می خوانند، فرزندشان را نوازش کرده و با او ارتباط چشمی برقرار می کنند. این امر سبب می شود ارتباط والد- کودک تقویت شود، الگوهای مثبتی از روابط موثر در کل خانواده ایجاد شود و توانایی زبان کودک پیشرفت نماید. این برنامه در عین حال پایه های اصلی برای بهبود خواندن و نوشتن کودک در سال های بعدی است.

ما از طریق یک برنامه جذاب و آرام، می خواهیم والدین را به فضایی، آرامش بخش ببریم که در آن همه عوامل استرس زای مربوط به کودک کم شنوای تازه تشخیص داده شده را کنار بگذارند و تمرکز ویژه بر روی تعامل با نوزادشان به شیوه ای حساس و مثبت باشد. ما والدین را با توجه به این که فرزندشان چقدر حرکات را دوست دارد، راهنمایی می کنیم، برای هماهنگ شدن با اینکه چگونه فرزندانشان به یک قافیه یا یک لالایی واکنش نشان می دهند و حساس بودن به این که کدام آهنگ ها بهترین کارایی را در بیدار کردن یا عوض کردن پوشک دارند. پرسمن^۱ و همکاران (۱۹۹۹) مفهوم حساسیت مادری را به عنوان یک پیش بینی کننده ی مهم نتایج گفتار و زبان برای کودکان با اختلال شنوایی تعریف کردند. پرسمن دریافت هرچه حساسیت والدین، نسبت به فرزند کم شنوایشان بیشتر شود با فرزندشان هماهنگ تر می شوند و در نتیجه، ارتباط موفقیت آمیزتر و لذت بخش تری با هم پیدا می کنند. به علاوه، سطح استرس برای هم والدین و هم فرزند، کاهش می یابد و تعاملات مثبت تر و لذت بخش تر می شوند.

تعداد جلسات برنامه فرانتک:

سرعت برنامه با وجود زمان زیادی برای تکرار موارد،

آهسته و آرام است. هیچ جزوه ای از ترانه ها یا آهنگ ها برای یادگیری برای هفته آینده وجود ندارد. ما والدین را به استفاده از آهنگ هایی که کودکانشان بیشترین لذت و واکنش را دارند، تشویق می کنیم. در نتیجه آنها مجموعه ای از ترانه ها را در طول سال یاد خواهند گرفت. در یک ساعت پایانی جلسه، والدین می مانند و همراه با هم چایی می خورند و صحبت می کنند، همیشه بحث های غیررسمی از مسائل و مشکلات وجود دارد، که والدین نظراتشان را با یکدیگر به اشتراک می گذارند. والدین بیش از ۳۰ هفته در طول سال، این برنامه آرامش بخش را در زندگی های روزانه شان قرار می دهند.

برنامه فرانتک (مامان غازه) از دیدگاه والدین:

والدین می آموزند که از نزدیک شاهد رشد فرزندشان باشند: والدین همراه با مربیان آگاهی های خود را افزایش می دهند و شاهد روند رو به رشد همه مهارت های کودکشان هستند. به عنوان مثال ممکن است آنها متوجه رشد فزاینده رفتارهای اولیه شنیداری فرزندشان شوند. رفتارهایی نظیر این که کودک با تغییر در رفتار خودش نسبت به صدا واکنش نشان می دهد، چشم های کودک گشاد می شود یا حتی با شنیدن صدای ناگهانی ممکن است به گریه بیفتد. برخی از لالایی ها و شعرها او را آرام می کند به تدریج صدای مادرش را می شناسد و با صدا درآوردن، فعالیت خاص یا ایجاد تماس چشمی بیشتر به صدای مادرش واکنش نشان می دهد. والدین پس از این مشاهدات می آموزند که به سر نخ هایی که از فرزندشان مشاهده می کنند توجه بیشتری کرده و به آن پاسخ صحیح دهند. آن ها هم چنان می آموزند با فرزند خود به شیوه های تازه ای ارتباط برقرار کنند. این کارها سبب قوی تر شدن رابطه بین آنها و فرزندشان می شود.

برنامه مامان غازه منافع دیگری نیز برای والدین به همراه دارد، از جمله:

دهند و تعاملات صدا دار و بازی گونه‌ای با فرزندشان ایجاد کنند تاکید بر تعاملات صدا دار با کودک در برنامه فرانک تاکید بر این نکته است که رشد توانایی‌های صحبت کردن و گوش دادن از ماه‌های نخست زندگی آغاز می‌شود و کاملاً بستگی به رفتارهای اولیه دارد، خانواده‌هایی که فرزند ناشنوایشان به تازگی تشخیص داده شده است به سرعت توجه شان به کودک بزرگ‌تری جلب می‌شود که ماه‌هاست دائماً از سمعک استفاده می‌کنند یا کاشت حلزون دارند. خانواده‌ها از دیدن واکنش کودک بزرگ‌تر به صداها بسیار لذت می‌برند و زمانی که می‌بینند این کودک به عنوان شعرها توجه می‌کنند و می‌دانند با هر شعری چه کاری باید انجام دهند یا حتی بخش‌هایی از اشعار را آموخته‌اند، بسیار خوشحال می‌شوند.

جمع‌بندی

برنامه والد-کودک فرانک در ایران برنامه جدیدی است که هم‌اکنون در قالب کارگاه‌های آموزشی با هزینه اندک در دانشگاه‌ها در حال اجراست. به نظر می‌رسد این برنامه به دلیل این که همه اصول روان‌شناسی، مشاوره، شنوایی‌شناسی و توان‌بخشی لازم را در بردارد بتواند در کنار مداخلات شنوایی‌شناسی معمول، کمبود برنامه‌های مداخله‌ای والد‌محور برای خانواده‌های دارای فرزند کم‌شنوا را تا حدی جبران کند.

- بیشتر شدن اعتماد به نفس والدین
- یادگیری تکنیک‌های بیشتر برای آرام کردن کودکان خردسال خود
- ایجاد رابطه بسیار قوی دوستی و حمایت دو جانبه
- یادگیری مجموعه‌ای از شعرها و ترانه‌ها و قصه‌ها که نه تنها می‌توان آنها را برای کودک بازگو کرد، بلکه می‌توان آنها را با دیگر اعضای خانواده نیز به شیوه‌ای لذت بخش به کار برد و به گرمای خانواده افزود.
- بازخوردهای والدین حاکی از این است که شرکت در برنامه فرانک سبب شده است احساس کنند مورد حمایت قرار گرفته‌اند و تنهایی کم‌تری را تجربه کنند. از همه مهم‌تر این که تاکید بر شاد بودن والدین همراه با فرزندانشان در این برنامه پیام بسیار مهمی را به همراه دارد که کودکان آنها ابتدا و پیش از همه کودکانی هستند با نیازهایی مشابه با نیازهای هر کودک دیگر. هدف این است که بدون استرس و با آرامش کامل، شاد و آرام باشیم از فرزندمان مراقبت کنیم و اعتماد او را بالا ببریم.
- شعرها، لالایی‌ها و داستان‌های مورد استفاده در برنامه فرانک والدین را ترغیب می‌کند با فرزندشان بسیار طبیعی و با اعتماد به نفس ارتباط برقرار کنند. کودک به شعرها و لالایی‌هایی که غالباً تکرار هم می‌شوند خیلی سریع پاسخ می‌دهند. لبخندها و صداسازی‌های همراه با هیجان آنها والدین را کاملاً تشویق می‌کنند که سمعک را بر گوش آنها بگذارند، صداهای ناخواسته محیطی را کاهش

منابع:

برنامه فرانک برگرفته از وبلاگ <http://faranak-movallali.blogfa.com>

- Bowlby, J (1988). *A secure base: parent-child attachment and healthy human development*. New York, Basic Books.
- Gerhardt, S (2004). *Why Love matters; How affection shapes a baby's brain*. UK Routledge.
- Landy, S & Menna, R (2006). *Early intervention with multi-risk families: An integrative approach*. Baltimore, Paul H Brookes.
- Pressman et al (1999). *Maternal sensitivity predicts language gain in preschool children who are deaf and Hard of Hearing*. Journal of Deaf. Stud. 4(4) Oxford University Press.
- Malloch, S & Trevarthen, C (eds) (2008). *Communicative musicality: exploring the basics of human companionship*. Oxford, Oxford University Press.
- Shaffer, D.R., Kipp, K., Wood, E., & Willoughby, T. (2012) *Developmental psychology: Childhood and adolescence*, Fourth Canadian Edition. Toronto: Nelson.
- Swalwell, J (2010) *Parent Child Mother Goose Rationale*. Knox City Council.